

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора **ПРИМИ РАЇСИ МИКОЛАЇВНИ** про дисертаційну роботу **Зубко Віти Сергіївни «Підготовка майбутніх психологів до професійної мобільності в умовах педагогічного університету»**, поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Актуальність проблеми, науково-педагогічному осмисленню якої присвячене дослідження дисертантки, не підлягає сумніву. Це зумовлено стрімко зростаючою інтенсивністю різномасштабних змін, глобалізаційною інтеграцією, динамічними процесами, що відбуваються в сучасному світі, й Україні зокрема, на тлі кризових явищ в економіці, епідемії коронавірусу й актуалізують підвищені вимоги до професійної діяльності, зокрема, майбутнього психолога як конкурентноздатного, компетентного, професійно мобільного. Цілком слушно акцентовано на необхідності готовності майбутніх психологів до систематичного оновлення своїх знань, оволодіння новими прийомами психоконсультації, адаптації до постійних змін у суспільстві, гнучко взаємодіяти з найрізноманітнішими культурними й соціальними суб'єктами та системами; бути постійно готовим до викликів та переміщень у соціальному просторі, що об'єктивно базується на виявленні готовності до мобільного самоствердження. Відтак, немає сумніву у своєчасності й актуальності дисертаційної роботи Зубко Віти Сергіївни «Підготовка майбутніх психологів до професійної мобільності в умовах педагогічного університету», яка виконувалася у межах науково-дослідної теми кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Соціально-психологічні особливості самоздійснення особистості в умовах трансформаційних змін» (ДР № 0120U100295 від 03.02.2020 р.).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Аналіз дисертаційної роботи Зубко В.С. дозволяє стверджувати: понятійне поле дослідження опрацьовано досить глибоко, всебічно продумане і вмотивовано представлено, що й забезпечило можливість оптимального визначення стратегії наукового пошуку, а також його ефективної реалізації. Нам видається особливо науково цінним те, що здобувачці вдалося *вперше* визначити й обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх психологів до професійної мобільності (використання інтерактивних методів та технологій дистанційного навчання, зорієнтованих на розв'язання професійних завдань; забезпечення умотивованого розв'язання студентами професійно спрямованих ситуаційних завдань під час вивчення фахових дисциплін та різних видів практик; залучення студентів до квазіпрофесійної діяльності з метою активізації спрямованості на професійну мобільність; створення й упровадження навчально-методичного комплексу підготовки майбутніх психологів до професійної мобільності); *створити* структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх психологів до професійної мобільності; *розробити* поетапну методику реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх психологів до професійної мобільності (організаційно-мотиваційний; практично-методичний; рефлексивно-оцінний етапи).

До конструктивних наукових пошуків відносимо й уточнення сутності і структурних компонентів (мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-пізнавальний, операційно-технологічний, особистісно-рефлексивний) готовності майбутніх психологів до професійної мобільності; критеріїв (система ціннісних орієнтацій майбутніх психологів; система професійних знань, на основі яких формується готовність до професійної мобільності; рівень практичної готовності майбутніх психологів до професійної мобільності; сформованість навичок самооцінки власної готовності до професійної мобільності, професійно важливі якості психолога), показників та характеристики рівнів (індиферентний, базовий, продуктивний) готовності майбутніх психологів до професійної мобільності. Дістали подальшого

розвитку форми й методи підготовки майбутніх психологів до професійної мобільності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Слід відзначити обґрунтованість визначення наукового апарату дослідження, що віддзеркалює сутність і змістове навантаження ключових понять й дає можливість цілісно уявити авторське бачення розв'язання окресленої проблеми, її алгоритм, інструментарій, способи інтерпретації одержаних результатів.

Зміст рецензованої роботи свідчить про ґрунтовне вивчення дослідницею проблеми, глибину, виваженість її аналізу, творче застосування загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що дозволило досягти поставленої мети і розв'язати систему теоретичних і прикладних завдань.

Значення для науки й практики отриманих дисертантом результатів.

Дисертаційна робота Зубко Віти Сергіївни є вагомим внеском у вітчизняну професійну освіту, містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують важливі завдання фахової підготовки майбутнього психолога до професійної мобільності в умовах педагогічного університету. Потенціал рецензованого дослідження аргументований перспективами подальших наукових розвідок із означеної проблеми: з'ясування можливостей ефективного застосування нових інформаційних технологій у підготовці майбутніх психологів до професійної мобільності, розроблення й ефективного застосування інтегрованих курсів, спрямованих на підготовку майбутніх психологів до професійної мобільності, подальшого вивчення й узагальнення зарубіжного досвіду підготовки майбутніх психологів до професійної мобільності.

Практичне значення дослідження аргументоване створенням і впровадженням в освітній процес закладів вищої освіти поетапної методики реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх психологів до професійної мобільності; розробленням і використанням в освітньому процесі

педагогічного університету навчально-методичного посібника «Підготовка майбутніх психологів до професійної мобільності», програми спецкурсу «Професійна мобільність майбутнього психолога», методичних рекомендацій «Професійна мобільність майбутніх психологів: методи діагностування», де містяться вказівки щодо застосування діагностичних методів, анкети для викладачів педагогічних університетів, які вони можуть використовувати у своїй роботі з метою діагностування й підготовки майбутніх психологів до професійної мобільності.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Рецензована дисертація чітко структурована, включаючи анотації (українською та англійською мовами), вступ, три розділи, висновки і список використаних джерел до кожного розділу (загалом 302 найменування), загальних висновків, додатків. Загальний обсяг дисертації – 271 сторінка, з них 188 – основного тексту. Робота містить 26 таблиць на 6 сторінках, 8 рисунків на 3 сторінках.

Безумовного схвалення заслугоує обрана дисертанткою логіка викладу змісту та основних результатів дослідження.

У першому розділі «Теоретичні основи дослідження підготовки майбутніх психологів до професійної мобільності» здобувачкою схарактеризовано феномен «професійна мобільність» у координатах міждисциплінарного дослідження, розкрито зміст і структуру готовності майбутніх психологів до професійної мобільності, окреслено педагогічний потенціал професійної підготовки майбутніх психологів щодо формування готовності до професійної мобільності.

Результати опрацювання наукових першоджерел та практики дозволили здобувачці зробити цілком слушне узагальнення, що ступінь розроблення проблеми не відповідає рівню її теоретичної і практичної значущості; бакалаврська програма професійної підготовки майбутніх психологів у педагогічних університетах не передбачає ґрунтовної підготовки майбутніх психологів до професійної мобільності, однак вона має для цього значний резерв. А відтак, потребує створення умов для підготовки майбутніх

психологів до професійної мобільності під час їхнього навчання в університеті.

Заслугове на увагу і схвалення представлена чітка авторська позиція щодо розгляду поняття «готовність майбутніх психологів до професійної мобільності» як інтегративної якості особистості, що в умовах високої динамічності суспільних відносин засвідчує внутрішню готовність до якісних змін; виявляється у здатності до швидкого набуття й узагальнення нових професійних знань і вмінь, готовності до прийняття рішень й здатності адаптуватися у разі зміни завдань діяльності практичного психолога, гнучкості поведінки і діяльнісному реагуванні, що забезпечує ефективність і компетентність у всіх напрямках професійної діяльності психолога.

Відмітимо вияв належної наукової ерудиції здобувачки щодо виокремлення й характеристики компонентів готовності майбутніх психологів до професійної мобільності: мотиваційно-аксіологічного, когнітивно-пізнавального, операційно-технологічного, особистісно-рефлексивного; критеріїв, їх показників та рівнів сформованості досліджуваної якості: індиферентний, базовий, продуктивний.

Другий розділ «Педагогічні умови та модель формування готовності майбутніх психологів до професійної мобільності» містить, на наш погляд, належну аргументацію щодо аналізу результатів діагностики стану сформованості готовності майбутніх психологів до професійної мобільності, обґрунтування педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх психологів до професійної мобільності.

Достатньою за обсягом й цілком логічною є емпірична частина дослідження. Переконаливими вважаємо узагальнення дисертантки щодо результатів констатувального етапу експериментальної роботи, які, по-перше, засвідчили наявність у студентів певного життєвого досвіду для аналізу професійної мобільності, однак відсутність асоціювання цієї якості з майбутньою професійною діяльністю; по-друге, окреслили причини недостатньої сформованості готовності до професійної мобільності як

інтегральної професійно значущої якості в майбутніх психологів; по-третє, зробити висновок про необхідність здійснення педагогічних впливів щодо розширення системи ціннісних орієнтацій майбутніх психологів, збагачення системи їхніх професійних знань, на основі яких формується готовність до професійної мобільності, підвищення рівня практичної готовності студентів до професійної мобільності.

У фокусі особливої дослідницької уваги Віти Сергіївни обґрунтування педагогічних умов (використання інтерактивних методів і технологій дистанційного навчання, зорієнтованих на розв'язання професійних завдань; забезпечення умотивованого розв'язання студентами професійно спрямованих ситуаційних завдань під час вивчення фахових дисциплін і різних видів практик; залучення студентів до квазіпрофесійної діяльності з метою активізації спрямованості на професійну мобільність; створення й упровадження навчально-методичного комплексу підготовки майбутніх психологів до професійної мобільності) та розроблення структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх психологів до професійної мобільності як цілісної системи, що складається з трьох блоків (теоретико-методологічного, змістово-операційного, діагностувально-результативного) й охоплює мету, завдання, наукові підходи, основні принципові положення, педагогічні умови, етапи педагогічної роботи, ефективні методи формування означеного феномену, критерії, показники і рівні діагностики, що акумулюють повний технологічний цикл.

Цілком прийнятним є реалізований авторкою алгоритм проведення дослідницько-пошукової роботи у *третьому розділі* «**Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування готовності майбутніх психологів до професійної мобільності**», де здобувачка розкриває особливості організації й методик проведення експериментальної роботи, описує, аналізує та інтерпретує методик реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх психологів до професійної мобільності, результати дослідницько-експериментальної роботи.

До безсумнівних позитивів відносимо поетапну методику реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх психологів до професійної мобільності (організаційно-мотиваційний; практично-методичний; рефлексивно-оцінний етапи), що комплексно відображає мету, завдання, принципи, форми й методи розвитку досліджуваної якості.

Варто відзначити скрупульозно проведену здобувачкою роботу щодо добору й використання методичного інструментарію відповідно до завдань кожного етапу (словесних, наочних, практичних (вправ) методів, групових дискусій, ділових ігор, розв'язання ситуацій професійного змісту; супервізії, інтерактивні методи, індивідуально-творчі завдання, міні-лекції, групові обговорення, рольові ігри, моделювання й аналіз ситуацій взаємодії психолога з клієнтом; вправи на розвиток візуальної спостережливості, вправи на розвиток здатності розуміння станів, якостей і стосунків людей та груп; групова рефлексія; використання ІКТ; компенсаторні можливості розробленого і впровадженого авторського спецкурсу «Професійна мобільність майбутнього психолога»).

Вірогідність отриманих результатів забезпечена обґрунтованістю вихідних позицій, використанням комплексу методів, адекватних його предмету, меті і завданням, характером дослідницько-експериментальної роботи, репрезентативністю обсягу вибірки і статистичною значущістю експериментальних даних; позитивними наслідками впровадження методики реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх психологів до професійної мобільності в умовах педагогічного університету; підтверджена достатньо представницькою апробацією на наукових конференціях різного рівня.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

Обсяг і характер публікацій здобувачки (26 наукових праць, зокрема: 6 статей – у наукових фахових виданнях України, 1 – у закордонному періодичному виданні, 1 стаття у збірнику наукових праць, 14 тез у матеріалах конференцій; 2 монографії (у співавторстві), 1 навчально-методичний

посібник, і методичні рекомендації) підтверджують фундаментальність її доробку.

Дискусійні положення та зауваження до змісту роботи.

Попри відзначений позитив, у контексті дискусії, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Дискусійним нам видається формулювання виокремлених суперечностей у площині кореляції з визначеним здобувачкою науковим апаратом дослідження.
2. Видається доцільним більш докладний коментар авторки щодо обраного нею підгрунття, за яким ціннісна складова в структурі готовності майбутніх психологів до професійної мобільності вважається обов'язковою.
3. Дискусійною, на наш погляд, є назва критеріїв готовності майбутніх психологів до професійної мобільності, оскільки запропонований формат вважаємо більш доречним щодо характеристики показників. Назва ж критеріїв була б більш коректною у такому, наприклад, формулюванні: ціннісно-настановчий, інформаційно-змістовий тощо, що корелює з визначеними компонентами й етапами реалізації визначених педагогічних умов.
4. Перелік наукових підходів, що є ґрунтовними у представленому дослідженні і презентовані у теоретико-методологічному блоці розробленої структурно-функціональної моделі, на нашу думку, слід було б доповнити ще й системним, синергетичним і середовищним підходами. Думається, що варто також розширити перелік специфічних принципів.
5. У тексті дисертації недостатньо переконливим є висвітлення зарубіжного досвіду формування професійної мобільності майбутнього психолога, практична ілюстрація участі студентів у міжнародних та європейських програмах мобільності.
6. Вважаємо, що дослідження значно виграло б за рахунок підсилення

аналізу науково-дослідної роботи майбутніх психологів та раціональної організації їхньої самостійної роботи в умовах кредитно-модульної системи та дистанційного формату навчання.

Водночас стверджуємо, що висловлені зауваження мають здебільшого характер побажань, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, не знижують високої теоретичної і практичної цінності проведеного дослідження.

Про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів». На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота «Підготовка майбутніх психологів до професійної мобільності в умовах педагогічного університету» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомое теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки загалом і професійної освіти зокрема, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її автор – **Зубко Віта Сергіївна** – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри теорії і методики початкової освіти
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

